

Több, mint oktatás – Inkluzív oktatói gyakorlat a felsőoktatásban

Kardos Dorottya* és Kálmán Orsolya**

DOI: 10.21549/NTNY.43.2023.4.2

Az inkluzív felsőoktatás és az inkluzív pedagógiai módszerek használata, hallgatói lehetőségek a felsőoktatásban egyre jobban kutatott témák, azonban kevés kutatás irányul az oktatók feladataira, tanulási lehetőségeire, az oktatói oldal bemutatására. Jelen cikk nemzetközi szakirodalomra épülő elemző áttekintés, elméleti munka, amely a felsőoktatásban dolgozó oktatók gyakorlatát az inklúzió oldaláról közelíti meg. Érvényesül benne az oktatók szerepe és gyakorlata, illetve az oktatók felkészítése az erre irányuló munkára. Elemzési szempont volt az inkluzív felsőoktatás szemlélete, a fogyatékossgal élő hallgatók támogatása, az intézményi és oktatói megoldások számbavétele nemzetközi szakirodalom alapján. A forrásgyűjtés során az EBSCO és az ERIC adatbázisokra támaszkodtunk. Kiválasztási szempont volt, hogy a cikkek 2010 után kerüljenek publikálásra, és empirikus kutatást közöljenek. A nemzetközi szakirodalom elemző áttekintése alapján az inkluzív felsőoktatás megteremtése érdekében az oktatók számára első-sorban intézményi továbbképzéseket szerveznek, melyek támogatják az oktatók munkáját, amikor fogyatékossgal élő hallgatót oktatnak, és emellett szakmai közösséget is létrehoznak. Azokban az esetekben, amikor nem érhető el ilyen képzés, az oktatók nagy mértékben támaszkodnak saját kreativitásukra, szakmai segítségért kollégáikhoz, fogyatékosügyi szakértőkhöz fordulnak, illetve bevonják tanulási folyamatuk alakításába az érintett fogyatékossgal élő hallgatókat is.

Kulcsszavak: inkluzív felsőoktatás, inkluzív oktató, fogyatékossgal élő hallgatók

Bevezetés

A megnövekedett hallgatói létszám magával hozta a hallgatói populáció egyre heterogénebbé válását, ami új-fajta kihívások elé állította a felsőoktatási intézményeket. A fogyatékossgal élő hallgatók is egyre nagyobb számban tanulnak a felsőoktatásban (Baker et al., 2012; Santos et al., 2019). A felsőoktatási intézményekben működnek hallgatói támogatásért felelős szervezeti egységek, például fogyatékosügyi vagy esélyegyenlőségi irodák, melyek fő feladata az elérhető kedvezmények biztosítása a fogyatékossgal élő hallgatók számára. Ezen irodáknak gyakran nem marad idejük az oktatók támogatására, pedig a hallgatók a tanulmányaik során az oktatókkal állnak a legintenzívebb kapcsolatban. Kutatási eredmények alapján (Becker & Palladino, 2016) viszont az oktatók felkészültsége az inkluzív pedagógiai módszerekkel, az elérhető kedvezményekkel és támogatásokkal kapcsolatban, nagymértékben befolyásolja a hallgatói eredményességet.

A fogyatékossgal élő hallgatók felsőoktatási tapasztalatát több tényező is meghatározza. Ezek között szerepelnek egyrészt olyanok, amelyek már a felsőfokú tanulmányaik előtt jelen vannak, mint a családi háttér, az

* Doktori hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola, EDiTE program, kardos.dorottya@ppk.elte.hu

** Egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Neveléstudományi Intézet, kalman.orsolya@ppk.elte.hu

előzetes képzettség, az egyéni képességek; másrészt olyanok is, amelyek az adott felsőoktatási intézményre jellemzőek, mint az egyetemi dolgozók, oktatók hozzáállása (Murray et al., 2014), az oktatók kapcsolata az érintett hallgatókkal (például mentori, bizalomteljes), vagy az, hogy milyen tudással rendelkeznek a fogyatékos-sággal élő hallgatókról és az elérhető támogatási rendszerről. Harmadrészt az intézményi kultúra is meghatározó tényező, azaz hogy empatikus, befogadó vagy kirekesztő szervezeti kultúra jellemzi-e az adott felsőoktatási intézményt (Mytkowicz & Goss, 2012).

Az oktatók szerepe tehát kiemelkedő a fogyatékos-sággal élő hallgatók felsőoktatási tapasztalata kapcsán és a sikeres tanulmányi előmenetel szempontjából, azonban kevés támogatást, felkészítést kapnak a fogyatékos-ságok, az inkluzív pedagógia, az elérhető intézményi támogatások területeiről. Emellett kevés lehetőségük van részt venni továbbképzéseken (Baker et al., 2012). A fogyatékos-sággal élő hallgatók tanulásának sikeres támogatása érdekében az oktatók számára szükséges lenne biztosítani szakmai kézikönyveket, továbbképzési és konzultációs lehetőségeket, mindezzel támogatva a hallgatók mellett az oktatók munkáját is (Park et al., 2012).

A hazai felsőoktatási intézmények gyakorlatában elsősorban a hallgatók specifikus támogatása kerül előtér-be, kevés oktatásfejlesztési, az oktatók ez irányú szakmai tanulásához kötődő gyakorlat jelent meg. A cikk célja éppen ezért azon nemzetközi kutatások és jógyakorlatok feltárása és elemzése, amelyek az oktatók támogatási lehetőségeivel foglalkoznak a fogyatékos-sággal élő hallgatók oktatása érdekében. A feltérképező áttekintés (scoping review) módszertanát követve fókuszált, feltérképező keresést végeztünk, melynek célja, hogy a rendelkezésre álló források felhasználásával egy adott témát feltárjunk, azonosítsuk a hiányterületeket (Munn et al., 2018), továbbá, hogy általános áttekintést mutassunk be, amely egy későbbi szisztematikus szakirodalom feltárását is előkészíthet (Peters et al., 2021).

Tanulmányunk feltáró, elemző munka, mely az inkluzív felsőoktatás tágabb témáján belül az oktatók inkluzív gyakorlatát vizsgálja nemzetközi kutatások alapján. Az oktatók támogatását az alábbi kérdések mentén elemeztük:

- Milyen intézményi támogató megoldások azonosíthatóak?
- Hogyan gondolkodnak az oktatók inkluzív gyakorlatokról, szerepükről?
- Milyen szakmai támogatásokat tudnak igénybe venni?
- Hogyan tájékozódnak az inkluzív pedagógiáról?

A szakirodalom keresése során a kulscsifejezések a következők voltak: befogadó felsőoktatás (inclusive higher education), inkluzív pedagógia (inclusive pedagogy), inkluzív oktató (inclusive lecturer), oktatói felkészítés (training of lecturers, inclusive training of lecturers) és fogyatékos-sággal élő hallgatók (students with disabilities). Az Education Research Complete és az ERIC adatbázisok felhasználásával olyan cikkek kerültek kiválasztásra, melyek 2010 után kerültek publikálásra és valamilyen empirikus kutatást mutattak be angol nyelven. Az empirikus kutatás kritériumai kulcsfontosságúak voltak annak érdekében, hogy megbízható eredményekre alapuljon, a gyakorlatban is kipróbált és működő megoldásokat mutassunk be a cikkben. Az 58 lehetséges cikk közül 15 felelt meg a fent bemutatott kritériumoknak.

A szakirodalom feltárása során két fő szempontot elemeztünk. Az első szempont a felsőoktatási intézmények által nyújtott támogatások jelenléte volt. A kutatás során olyan intézményi jógyakorlatokat kerestünk, amelyek segítik az oktatókat a fogyatékos-sággal élő hallgatók inkluzív oktatásában. Kérdésként merült fel, hogy az intézmények mennyire nyújtanak támogatást az oktatóknak az inkluzív pedagógia területén. Fontosnak tartottuk megvizsgálni, hogy létezik-e intézményi szintű támogatás, amely segíti az oktatókat az inkluzív oktatással kapcsolatos kérdésekben. A második szempont az oktatói gyakorlatot célozta meg. Amennyiben nem volt elérhető ilyen intézményi támogatás, például szervezett tréning, képzés formájában, vizsgálni kíván-

tuk, hogy az oktatók milyen módon tájékozódnak az inkluzív oktatással kapcsolatban. Milyen forrásokat használnak saját képzésükre, és milyen inkluzív gyakorlatot alakítanak ki oktatói tevékenységük során.

A cikkben először az inkluzív felsőoktatás megközelítését tárgyaljuk, azonosítjuk az ennek megvalósításához szükséges tényezőket és résztvevőket. Majd kiemeljük a fogyatékossgal élő hallgatók támogatásának és a tanácsadás magyarországi lehetőségeit. Végül a nemzetközi szakirodalomra támaszkodva elemezzük az intézményi és oktatói megoldásokat, joggyakorlatokat, ami alapján a hazai inkluzív gyakorlat támogatása kapcsán is további javaslatokat fogalmazunk meg.

Inkluzív felsőoktatás

Az inklúzió mint fogalom a befogadást, a befogadó szemléletet jelenti, olyan pedagógiai törekvést, víziót foglal magába, amely dolgozik a kirekesztés ellen, diverzitás-centrikus, és épít – tanulmányunk esetében – a hallgatói heterogenitásban rejlő lehetőségekre. Ennek megteremtése folyamatos gyakorlati fejlesztést és szemléletformálást is megkövetel. Az inkluzív tanterv támogatja a különböző speciális igényeket, tanulási szükségleteket, és minőségi oktatást biztosít (Papp, 2012). Az inkluzív oktatás befogadja a korábban kirekesztett társadalmi csoportok tagjait, ezáltal megteremtve sikeres tanuláshoz esélyt, elfogadó és támogató tanulási környezetet alakít ki, melyet folyamatosan fejleszt, a közösség minden tagjára egyediként tekint, és a diverzitást értéknek tartja (Varga et al., 2021).

A felsőoktatási kontextusban az inklúzió a társadalmi inklúzióhoz kötődő fogalom, melynek célja, hogy a hallgatói populáció reprezentálja az adott társadalom egészét, az alul-reprezentált, hátrányos helyzetű, marginalizált helyzetben lévő csoportokra kiemelt figyelmet fordítva. Egyes nyelveken, például németül, az inklúzió szó használata további kifejtés nélkül, kiemelten a fogyatékossgal élő személyekre vonatkozik. Az inklúzióba bevont hallgatói csoportok köre országonként eltér, függ az adott ország fogalom-értelmezésétől, amelyet befolyásol a politikai, társadalmi, kulturális kontextus is (Claeys-Kulik et al., 2019). Indiában például a nők részvételének növelését, Ausztráliában pedig az alacsony szocioökonómiai státuszú társadalmi csoportok, első generációs diplomászerzők bevonását jelenti (Márquez & Melero-Aguilar, 2022). Jelen cikk a fogyatékossgal élő hallgatók szempontjából vizsgálja az inkluzív felsőoktatást, értelmezési keretét a fogyatékossgal élő és a tipikusan fejlődő hallgatók együtt tanulása, az oktatók inkluzív pedagógiai gyakorlata adja.

Világszerte a felsőoktatás expanziója figyelhető meg, az UNESCO felmérése (Global Education Monitoring Report, 2020) alapján 2017-re a felsőfokú oktatásban részt vevők száma 41%-ra emelkedett, ami hatalmas növekedésnek számít az 1970-ben mért 10%-hoz képest. Ugyanakkor az országok különböző hátránykompenzációs és a diverzitást növelő erőfeszítései ellenére is számos társadalmi csoport részvétele és végzettség szerzési aránya alacsony maradt a felsőoktatásban. A befogadó, inkluzív felsőoktatás megteremtéséért országos és intézményi szinten is sokféle gyakorlat jelent meg. Az országos, központilag szabályozott lépések közül a legtipikusabbak:

- tájékoztató és híd-programok működtetése, melyek feladata, hogy információt szolgáltatassanak a továbbtanulási lehetőségekről, motiválják, karriertanácsokkal lássák el a diákokat,
- újragondolt felvételi folyamatok, melyek támogatják az alulreprezentált társadalmi csoportok megjelenését a felsőoktatásban,
- intézmények telepítése olyan helyszínekre is, ahol korábban ezek nem voltak elérhetőek,
- távoktatási és online képzések biztosítása,
- támogató (preventív) programok működtetése, például mentorálás, pszichológiai támogatás, az elsőéves hallgatók támogatása,

- befogadó és tiszteletteljes légkör kialakítása az egyetemeken, különös tekintettel a kulturális sokszínűsége (Salmi, 2020).

Helyi szinten, az intézmények is sokat tehetnek az inkluzív felsőoktatás kialakításáért. Az alulreprezentált hallgatói csoportok akadémiai sikerességének támogatása érdekében Guzzardo és munkatársai (2021) kvalitatív kutatásukban négy, egymással összefüggő, faktort határoztak meg. Eszerint kiemelt elemek: 1) az inklúzió tudatos beépítése az intézményi szemléletbe, melyben a hallgatói diverzitás értéként jelenik meg; 2) a befogadó légkör, melyben a közösség minden tagja elkötelezettséget mutat a hallgatók bevonására a felsőoktatás minden területén. A hallgatói bevonást támogatja 3) az inkluzív pedagógiai módszertan megteremtése, amely rugalmasan és adaptívan képes reagálni a különböző tanulási igényekre. A fogyatékossgal élő hallgatók esetében különösen fontos, hogy az intézmény minden tagja támogató hozzáállással forduljon a speciális igények felé, beleértve az adminisztratív munkatársakat, az oktatókat és a hallgatótársakat egyaránt. Az utolsó faktor 4), amikor az intézmény tevékenysége több, mint oktatás. Ebben a működésben az oktató mentori szerepet is betölt, nemcsak egy-egy kurzus keretén belül, hanem szélesebb értelemben is támogatja a hallgatókat (Guzzardo et al., 2021).

Az inkluzív intézményi gyakorlatban egyre jelentősebb tényezőként azonosítják az inkluzív intézményvezetői, vezetői szemléletet, mely magas színvonalú oktatást biztosít minden hallgató számára, dolgozik minden hallgató bevonásán, támogatja a szakmai továbbképzéseket, és célja egy elfogadó, nyitott közösség építése (Perlusz, 2021). Napjainkban a felsőoktatási intézmények vezetési szemléletében pozitív változás zajlik, a gyakorlat fokozatosan az inkluzivitás irányába tolódik el. A szabályzat- és stratégiaalkotás során egyre inkább szemponttá válnak az esélyteremtés, az egyenlő bánásmód és a hátránykompenzációs törekvések, melyek hosszútávon hozzájárulnak az inkluzív szervezeti kultúra kialakulásához (Alfi et al., 2022). Világszerte egyre több felsőoktatási intézmény fordít kiemelt figyelmet az inkluzív pedagógia módszereinek beépítésére az oktatásba. Az intézmények fejlesztik a kurrikulumot, hogy az rugalmas legyen, és megfeleljen a különböző hallgatói igényeknek, például egyéni tanulmányi utak biztosításával támogatja a fogyatékossgból fakadó kihívások leküzdését (Stentiford & Koutsouris, 2021).

A fogyatékossgal élő hallgatók támogatási rendszere

A fogyatékossgal élő hallgatónak jogában áll eldönteni, hogy szeretné-e a felsőoktatási intézményben bemutatni a diagnózisát, azonban a kedvezmények, támogatások csak azoknak hallgatóknak elérhetőek, akik regisztrálnak az intézményi fogyatékosügyi vagy esélyegyenlőségi irodánál (Shine & Stefanou, 2022). A támogatások ellenére sem minden azokra jogosult hallgató regisztrál, és veszi igénybe a támogatásokat, ennek hátterében számos ok húzódhat meg. Toutain (2019) szakirodalmi áttekintésében a következő okokat azonosította: lehetséges, hogy a fogyatékossgal élő hallgató nem tud az intézményi támogatásokról, a szolgáltatásokat nyújtó iroda létezéséről. További indok, hogy a hallgató az adminisztrációs folyamat során nehézségekbe ütközik, és ezért nem nyújtja be a szükséges dokumentumokat. Emellett felmerül a stigmatizációtól való félelem, a hallgató negatív megkülönböztetést feltételez az oktatók, illetve hallgató társai részéről, amit inkább szeretne elkerülni (Toutain, 2019).

Magyarországon a regisztrált fogyatékossgal élő hallgatóknak nyújtott támogatási rendszer törvényileg meghatározott, az intézményekben a fogyatékosügyi koordinátorok végzik esélyegyenlőségi munkát, koordinálják az érintett hallgatók tanulmányi előmeneteléhez szükséges, a speciális képzési igények alapján megítélt mentességek és felmentések rendszerét. Az adható támogatások lehetnek pénzbeliek, például ösztöndíjak; és nem pénzbeliek, például a felvételi eljárás során többletpontot kaphatnak. Emellett a hátránykompenzá-

ció jegyében a fogyatékossgal élő hallgatók a tizenkét államilag finanszírozott féléven felül további négy félévet vehetnek igénybe, amennyiben szükségük van rá (Kiss, 2016).

Az inkluzív gyakorlat megvalósulását, fenntartását és fejlődését a felsőoktatási intézményekben különböző esélyegyenlőségi testületek biztosítják, például esélyegyenlőségi bizottság, fogyatékosügyi bizottság, hallgatói képviselő. Elérhető továbbá az esélyegyenlőségi tanácsadás, amelynek célja: 1) *széleskörű tájékoztatás* a törvényi és jogszabályi háttérrel, az igénybevehető egyetemi támogatásokról hallgatóknak, oktatóknak és egyetemi dolgozóknak; 2) *személyes információs tanácsadás*, amely a hallgató speciális igényei alapján meghatározott támogatásokról és az ehhez szükséges egyéni feladatokat jelenti; 3) az *életpálya-tervezés*, amely a speciális igényekből fakadó kihívásokat, nehézségeket azonosítja, és keresi a lehetséges erőforrásokat, megoldásokat. 4) Az *életvezetési tanácsadás* lehetőséget ad, hogy a hallgató a hétköznapi életével kapcsolatos dilemmákban, nehézségekben szakember segítségét kérje. Végül, 5) az esélyegyenlőségi tanácsadás feladata az intézményben *ismeretterjesztési és szemléletformálási tevékenység végzése* annak érdekében, hogy befogadó szervezet alakulhasson ki (Burgyn, 2015).

Magyarországi jó példaként említhetjük meg azt az Eötvös Loránd Tudományegyetemen zajló magas minőségű munkát, amelyet a Speciális Hallgatói Ügyeket Támogató Iroda (SHÜTI) szakemberei végeznek. A fogyatékossgal élő hallgatók támogatása mellett a SHÜTI iroda kiemelt hangsúlyt fektet az oktatók inkluzív gyakorlatának támogatására. Az általuk kiadott Tájékoztató oktatók és egyetemi munkatársak számára című anyag információt nyújt az elérhető egyetemi támogatások rendszeréről, szemléletformáló szakirodalmat, blogokat és videókat ajánl. Továbbá részletesen bemutatja a különböző fogyatékossgai típusokat, valamint az ezekhez kapcsolódó nehézségeket specifikusan a felsőoktatás vonatkozásában. Az egyes fogyatékossgokhoz kapcsolódóan akadálymentesítési gyakorlati tanácsokat fogalmaz meg, például hogy milyen olvasást segítő formázási lehetőségek vannak a tanulási zavarban érintett hallgatók támogatására (ELTE, 2023).

A továbbiakban az oktatói oldal kerül bemutatásra, ezen belül pedig, hogy milyen intézményi szintű megoldások léteznek az oktatók inkluzív gyakorlatának támogatására, illetve hogy mit tesznek az oktatók, ha nem áll rendelkezésükre intézményi támogatás.

Eredmények az oktatók intézményi szintű szakmai támogatása kapcsán

Egy befogadó felsőoktatási intézmény befogadóvá válásának alapfeltétele a megfelelő intézményi szabályozás, az inkluzív szemlélet bevezetése, melynek fenntartása a közösség minden tagjának felelőssége (Mortimore, 2013). A felsőoktatási intézmények számára éppen ezért lényeges az oktatói munka támogatása, melyet a leggyakrabban képzésekkel és a képzésekhez kapcsolódó további stratégiákkal támogatnak. A továbbiakban a nemzetközi szakirodalomfeltárás során talált intézményi szintű megoldásokat mutatjuk be, melyek valamilyen formában az oktatók felkészítését és munkáját támogatták.

A Granadai Egyetem (University of Granada) kérdőíves kutatást végzett a fogyatékossgal élő hallgatók oktatásával kapcsolatban. A résztvevő oktatók a teljes intézmény inkluzív szemléletű működését jelölték meg, mint a fogyatékossgal élő hallgatók sikeres akadémiai pályafutásának kiemelkedően fontos feltételét. Ennek megvalósulásához szükséges lépésként a megfelelő pedagógiai felkészítést nevezték meg, továbbá azt, hogy tájékoztatást kapjanak, ha speciális igényű hallgató jár a kurzusukra, illetve hogy egy szakértővel konzultálhassanak, aki szakmai támogatást nyújt az adott hallgató esetével kapcsolatban. Mindezt szervezett formában és a különböző egyetemek közötti együttműködés, tudásmegosztás formájában képzelték el (Polo Sánchez et al., 2021). A Malmői Egyetem szintén a teljes intézményre kiterjedő inkluzivitást elősegítő folyamatok beépítését hangsúlyozza, melynek része a hallgatói, oktatói és munkatársi elköteleződés a befogadó egyetem szemlélete

mellett, kiemelve a vezetői szintet is. Az intézmény a participatív pedagógiai irányt jelöli meg mint követendő oktatói gyakorlatot, amely kiegészül az értékelés és a visszajelzés inkluzív szemléletű átgondolásával, a fogyatékossgal élő hallgatók esetében pedig a személyre szabott, fogyatékossgspecifikus támogatással (Fox-Jensen, 2021).

Az oktatók számára kifejlesztett szakmai továbbképzési programot kínált a University of Hawaii, fókuszban a kompetenciafejlesztéssel és az attitűdformálással. A háromnapos képzés információt nyújtott a fogyatékossgal élő hallgatók és az oktatók jogairól és kötelezettségeiről, az akadálymentes távoktatásról és a technológiai lehetőségekről, a fogyatékossgí típusokról, a multikulturalitás és a fogyatékossg kapcsolatáról, továbbá az egyetemi tervezés módszereiről az oktatásban (Universal Design for Instruction, UDI). A részt vevő oktatók gyakorlati szakemberektől, az egyetem hallgatói támogatás irodájában dolgozó szakemberektől és érintett hallgatóktól hallgattak meg előadásokat, részt vettek beszélgetésekben és csoportmunkában. A képzés eredményességéről a következő szemeszterben oktatói interjúkat készítettek a szervezők. Az eredmények pozitív változásokról, illetve kihívásokról is beszámoltak. Az oktatók együttműködtek a kari fogyatékossgügyi szakértővel, hogy megfelelő támogatást nyújtsanak a fogyatékossgal élő hallgatóknak, megváltoztatták a kurzusaik anyagait, hogy azok akadálymentesek és hozzáférhetőek legyenek, illetve a tudásukat átadták kollégáiknak is. Alkalmazták az UDI több elemét oktatásuk során, például tanulócsoportokat szerveztek, az órai jegyzeteiket megosztották a hallgatókkal, a tananyagot többféle módon is szemléltették (prezentáció, felolvasás, ábrák). A pozitív változások mellett kihívásokat is tapasztaltak, mint például a technikai eszközök hiányát és a nem megfelelő intézeti támogatást. A képzés hatására az oktatók inkluzív pedagógiai kompetenciái fejlődtek, attitűdjük pozitív irányba változott, és elkötelezettséget mutattak a fogyatékossgal élő hallgatók támogatása iránt. Külön kiemelendő eredmény, hogy a résztvevők a képzést követően is kapcsolatban maradtak, és létrehozták saját tudásmegosztó közösségüket (Park et al., 2012).

A University of Oregon a fogyatékossgal élő hallgatók oktatásának támogatására intenzív tréninget alakított ki. A képzést az egyetem fogyatékossgügyi irodájának vezetője, a gyógypedagógiai szak egy oktatója és két doktorandusz hallgató szervezte. Az előbb ismertetett tréninggel összhangban ez a képzés is célul tűzte ki a tudásmegosztást, a kompetencia és az énhatékonyság növelését, és támogatta az oktatókat, hogy megosszák kollégáikkal az új ismereteiket. A négynapos képzés főbb témái a fogyatékossgí típusok és azok tanulással kapcsolatos sajátosságai, a törvényi háttér, az egyetemi támogató rendszer és az inkluzív pedagógiai módszerek (például Universal Design, adaptivitás) voltak. A képzés előtt és után kérdőívet töltöttek ki a résztvevők, amelynek eredményei azt mutatták, hogy megnőtt az oktatók énhatékonyság-érzete, és gyakran alkalmazták a megismert inkluzív pedagógiai módszereket. Mindemellett az oktatók maguk is tartottak tréninget kollégáiknak, amely népszerűnek, sikeresnek bizonyult. Később a szervezők a tréning anyagait továbbfejlesztették. Ebbe a munkába oktatókat és fogyatékossgal élő hallgatókat is bevontak az egyetem több karáról (például a jogi karról), majd ezeket ingyenesen elérhetővé tették mindenki számára (Murray et al., 2014).

Szintén intézmény által biztosított, gyakorlatorientált képzést alakított ki a University of Wisconsin-Madison School of Medicine and Public Health, melynek célja az inkluzív és előítéletmentes tanulási környezet kialakítása volt. Az oktatók évről évre egyre heterogénebb hallgatói csoportokat oktatnak, és szükségessé vált, hogy segítséget kapjanak ahhoz, hogy biztonságos, befogadó környezetet alakítsanak ki. Az egyetemi program három fő célt tűzött ki: az egyenlőtlenségek felismerését és tudatosítását az oktatásban, az identitás kifejezésének szükségességét és az oktatók inkluzív kompetenciáinak fejlesztését. Az oktatók a képzésen tudást szereztek a hallgatókat érintő tipikus kihívásokról, az identitás kifejezésének fontosságáról, illetve a marginalizált és kiváltságos társadalmi csoportok jelenlétéről a felsőoktatásban. A részt vevő oktatók a képzés előtt és után

kérdőívet töltöttek ki, visszajelzést adtak a képzés hatékonyságáról. A visszajelzések pozitívak voltak, a résztvevők énhatékonyság érzése megnőtt, a tanultakat alkalmazva hatékonyabban tudtak fellépni a sztereotípiák ellen, hogy befogadóbb tanulási környezetet alakíthassanak ki, és fejlődtek az inkluzív szóhasználat területén is. Olyan megszerzett tudásról számoltak be, amelyet tanításuk során többféle helyzetben hasznosítani tudtak. Az eddig bemutatott képzésekhez hasonlóan arra is felkészítést kaptak az oktatók, hogy hasonló témában érzékenyítő programot szervezzenek kollégáiknak és a hallgatóiknak (Gillian-Daniel et al., 2020).

A feltárt nemzetközi szakirodalom alapján az oktatók intézményi szintű támogatásának főbb irányai: a szemléletformálás és az inkluzivitás iránti elköteleződés elősegítése, az oktatók megfelelő tájékoztatása és felkészítése a fogyatékossgal élő hallgatók oktatására, illetve a szakértői konzultációk és a teammunka lehetőségének biztosítása. Továbbá olyan inkluzív és adaptív pedagógiai módszerek használata, amelyek a fogyatékossgal élő hallgatók számára kiemelten előnyösek, de minden hallgató számára megteremtik a befogadó közeget, mint például a Universal Design. Szükséges továbbá alapvető tudást nyújtani a fogyatékossgal élő hallgatók számára, hogy az oktató is tájékoztatást adhasson a hallgatónak, és továbbirányíthassa az illetékes szakemberhez. Hangsúlyosan jelennek meg továbbá az oktatók számára nyújtott szakmai továbbképzések, melyek fókuszában az énhatékonyság növelése, a befogadó tanulási környezet kialakítása és az inkluzív pedagógiai módszertani felkészítés áll. A képzéseket követően pedig a résztvevők gyakran szerveztek tudásmegosztó közösségeket, és támogatták más oktatók inkluzív pedagógiai munkáját.

Eredmények az inkluzív oktatói gyakorlat és a szakmai támogatások kapcsán

A hazai felsőoktatásban kevésbé feltárt terület az oktatók szerepe az inkluzív oktatásban, illetve kevés ilyen jellegű oktatásfejlesztési, az oktatók szakmai tanulásához kötődő gyakorlat jelent meg. A továbbiakban ezért olyan nemzetközi, empirikus kutatások kerülnek bemutatásra, amelyek oktatói jógyakorlatokról, inkluzív pedagógiai megoldásokról számolnak be, fókuszban a fogyatékossgal élő hallgatók tanulástámogatásával.

Márquez és munkatársai 2022-es kutatásukban vizsgálták az oktatók hiedelmeit, előzetes tudásukat az inkluzív oktatással kapcsolatban. A 119 résztvevőből 43 nem hallott az interjú megelőzően az inkluzív pedagógiáról, 39 nem kielégítőnek értékelte a tudását, 16 fő nyilatkozta azt, hogy van valamennyi tudása (cikkekből, hivatalos honlapokról), és 15 fő elegendőnek tartotta a tudását a témában (jogszabályi háttér, szakirodalom ismerete), ezek az oktatók főleg a pedagógia területén tanítottak. Összesen csupán 6 résztvevő nyilatkozta, hogy sokat tud a témáról, és tudását a gyakorlatban is alkalmazza. Ez a 6 fő az inkluzív pedagógiai módszerekről úgy gondolkodott, hogy azok minden hallgató érdekét szolgálják, különös tekintettel a fogyatékossgal élő hallgatókra. Az ajánlásokban megfogalmazták az intézményi felkészítés és a továbbképzések fontosságát, és hogy ezek a képzések kerüljenek be indikátorként a teljesítménytervekbe azok számára, akiknek nincs elegendő előzetes tudása a témában (Márquez & Melero-Aguilar, 2022).

Milyen tulajdonságai, gyakorlata van egy inkluzív oktatónak? Egyfelől jellemezhető, úgy, mint aki elkötelezettséget és motivációt mutat a tanítás iránt, elfogadó és pozitív légkört alakít ki hallgatói körében. Nyitott és empátiával fordul a hallgatók felé. Másfelől – oktatási módszereit tekintve – partnerként kezeli a hallgatókat, hallgatóközpontú szemléletben szervezi tanítási gyakorlatát. Gyakran alkalmaz többféle tanítási módszert és azok kombinációit, például a kollaboratív tanulást, a projektalapú tanulást, a gamifikációt, és tanulópárokat alakít ki. Hangsúlyt fektet többféle típusú anyag szemléltetésére (PPT, jegyzet, ábra), az órán tanultak összefoglalására (Cotán et al., 2021). Alkalmaz inkluzív pedagógiai módszertant (például Universal Design, hallgatóköz-

pontú tanítás), és felismeri, hogy ezek alkalmazása minden hallgató számára előnyös, mivel az ilyen módszertan használata támogatja a különböző tanulási igényeket. Ez kiemelten fontos a fogyatékossgal élő hallgatók esetében, de a tipikusan fejlődő hallgatók tanulására is pozitív hatással van. Morina és munkatársai (2022) kvalitatív módszerekkel kutatták a szakmai és a személyes inkluzív oktatói jellemzőket. A kutatásban részt vevő 119 oktatót, fogyatékossgal élő hallgatók ajánlották, őket tapasztalataik alapján inkluzív szemlélettel jellemezték. A fő szakmai jellemzők közé tartozott a kitartás, az innovációra való törekvés, valamint az elköteleződés a minőségi oktatás iránt. Ezen kívül hangsúlyozták a többféle módszertan alkalmazását az órákon, valamint a tananyag különböző prezentációs és magyarázati módokkal történő bemutatását, figyelembe véve a különböző hallgatói igényeket és tanulási szükségleteket. A személyes jellemzők tekintetében az oktatók azt hangsúlyozták, hogy nyitottak, empátikusak, könnyen megközelíthetőek, és aktívan törekednek a jó kapcsolat kiépítésére hallgatóikkal (Moriña & Orozco, 2022). Emellett érzik a felelősségüket a hallgatók támogatásában, alkalmazzák a differenciálást az oktatás és az értékelés során. Továbbá bátorítják a hallgatókat, hogy megosszák diagnózisukat, hogy pontosan felmérhessék a hallgatók szükségleteit, és ennek megfelelően biztosítsák a kedvezményeket, például a vizsgák során nyújtott többletidőt az intézményi szabályozásnak megfelelően. Mindezek mellett gyakorlatuk és szemléletük mintaként szolgál a többi oktató és pályakezdő kolléga számára (Reupert et al., 2010).

A hallgatói csoportok egyre heterogénebbé válásával az oktatói szerep is megváltozott, bővültek a feladatok. Az oktatóknak tudást és gyakorlatot kellett szerezniük a fogyatékossgal élő hallgatók oktatásával, illetve a fogyatékossgai típusokkal kapcsolatban. Gyakran önerőből, szabadidejükben képztek magukat, párhuzamosan az oktatási munkájukkal. Egy norvég kutatásban az oktatókat kérdezték tanítási módszereikkel kapcsolatban, amikor fogyatékossgal élő hallgatókat oktattak. A kutatásba bevont oktatók önfeljesztésük, szakmai tanulásuk érdekében az érintett hallgatóktól gyűjtöttek információt, illetve a témában tapasztaltabb kollégáikhoz fordultak tanácsért, és támaszkodtak saját kreativitásukra is. Tanítási stílusuk megváltozott, amikor minden esetben azt feltételezték, hogy tanítanak fogyatékossgal élő hallgatót, és a hallgatói csoportokat komplex, heterogén közösségként kezelték. Annak érdekében, hogy mindenki számára jól követhető legyen az óra menete, kifejezetten részletes és információgazdag prezentációkat készítettek, amelyekhez a hallgatók hozzáfértek. Ez előnyös volt azok számára is, akik nem tudtak részt venni az órán. Emellett alternatív teljesítési lehetőségeket ajánlottak az érintett hallgatóknak a szükségleteik és a szakértői vélemény alapján, például egy ADHD-val élő hallgató kisebb létszámú csoportba került, egy autizmus spektrumzavarral élő hallgató kiválthatta a szóbeli prezentációt egy másik feladattal, amely nem igényelt nyilvános beszédet. A befogadó és biztonságos légkör megteremtése érdekében az egyik oktató a csoportmunka során minden csoportban kinevezett egy vezetőt, aki általános felkészítést kapott az inkluzív szemléletből, és a feladatát ennek figyelembevételével végezte (Svendby, 2020).

Egy másik kutatás a felsőoktatásban tanító nyelvtanárookra fókuszált. A Cipruson végzett kutatás a történetmesélés (storytelling) módszerét alkalmazva tárta fel az oktatói gyakorlatot, melynek során az oktatókat arra kérték, hogy meséljenek a fogyatékossgal élő hallgatók tanításáról, inkluzív pedagógiai gyakorlatukról. A cikkben bemutatott egyik oktató egy látássérült hallgatóval kapcsolatos tapasztalatait osztotta meg. A hallgató esetében a fizikai és infokommunikációs akadálymentesítés mellett szükség volt az oktató részéről rugalmasságra, fokozott figyelemre és a tananyag fogyatékossgspecifikus adaptálására. Az oktató tanítása során mindig az adott hallgató tanulási szükségleteit, erősségeit és fejlesztendő területeit vette alapul. Mivel a nyelvtanárok felkészítésében sem hangsúlyos az inkluzív pedagógia, az oktató szakmai segítséget kért releváns külsős intézmények szakembereitől, a látássérült hallgató esetében a helyi látássérülteket oktató gyógypedagógiai is-

kolától. Szakmai útmutatást kért, hogyan lehet a papír alapú tananyagot akadálymentessé tenni, digitalizálni, illetve a hallgató az órák után konzultált az oktatóval, ha kérdése, kérése volt (Savvidou, 2011). A személyes konzultáció és a teammunka fontosságát hangsúlyozza Kendall (2017) is. Az oktatók munkáját támogatja, ha személyesen konzultál a hallgatóval a szükségleteiről, amit kiegészít egy fogyatékosügyi szakértővel való egyeztetés is. Ezek az alkalmak ideálisan a félév elején történnek, és a szemeszter során ismétlődhetnek, ha valamelyik félnek igénye van rá (Kendall, 2017).

A hallgatói nézőpontot tárják fel Molina és munkatársai (2016), eredményeik megerősítik az eddig bemutatott szakirodalomban találtakat. A fogyatékosággal élő hallgatók arról számoltak be, hogy segítséget jelent nekik tanulmányaik során a több konzultációs lehetőség, és az, ha személyesebb, partneri viszony alakul ki az oktatókkal. Tapasztalataik szerint optimális, ha az oktatók tisztában vannak a felsőoktatási intézmény által biztosított kedvezmények és támogatások rendszerével, és van tudásuk a különböző fogyatékosági típusokról is. A tanulmányaik során támogatást jelent számukra, ha az oktatók adaptív módon oktatnak, rugalmas határidőket szabnak, és biztosítanak digitális, könnyen hozzáférhető tananyagokat (Molina et al., 2016).

Az oktatók támogatásáról szóló nemzetközi szakirodalom feldolgozása során dominánsan az oktatói proaktivitás és a fogyatékosággal élő hallgatók bevonása jelent meg. Ez azt mutatja, hogy az oktatókra nagy felelősség hárul az inkluzív felsőoktatás megteremtésében és folyamatos fejlesztésében, mely munkában segítség a felsőoktatási intézmény oldaláról kevésbé jelenik meg. Az oktatók önerőből, saját szakmai fejlődésük és az érintett hallgatók minél jobb támogatása érdekében dolgoznak inkluzív gyakorlatukon. A bemutatott fejlesztések leginkább az attitűdformálás és a pedagógiai innováció irányába mutatnak, majd a fókuszban az inkluzív tanulási környezet kialakítása és pedagógiai módszertan megteremtése áll, figyelmet fordítva az értékelési eljárások speciális igényekre való adaptálására.

Az alábbi táblázat azokat, a nemzetközi térben megjelent tanulmányokban bemutatott intézményi és oktatói megoldásokat szemlélteti, amelyek az inkluzív oktatói gyakorlatot támogatják. A táblázat kategóriáit a cikkekben hangsúlyosan megjelenő témák alkotják, amelyek egyben értelmezési keretet is biztosítottak. A „Felelős: Intézményi támogatás” és az „Oktatói proaktivitás” kategóriák azt mutatják, hogy a cikk az intézményi szintű, szervezett oktatói támogatásra vagy az oktatók által kialakított gyakorlatokra fókuszál-e. Az „Érintett hallgatók bevonása a fejlesztésbe” kategória a fogyatékosággal élő hallgatók aktív részvételét jelenti az oktatási folyamatok és rendszerek kialakításában és fejlesztésében. A „Diverzitás mint érték” kategória arra utal, hogy a feldolgozott cikkben hangsúlyosan jelenik-e meg annak szemlélete, hogy a diverzitás erőforrás, előny az intézmény számára. A „Pedagógiai innovációk, inkluzív pedagógiai módszertan”, és az „Inkluzív értékelés” kategóriák olyan újításokat és pedagógiai módszereket tartalmaznak, amelyek lehetővé teszik az inkluzív tanítás és értékelés megvalósulását. Ide tartoznak az olyan kreatív és adaptív pedagógiai módszerek, amelyek segítik a különböző tanulási szükségleteket. Végül az „Inkluzív tanulási környezet” kategória a fizikai tanulási környezetekre összpontosít, amelyek támogatják az inkluzív oktatást.

	Felelős: intézményi támogatás	Felelős: Oktatói proaktivitás	Érintett hallgatók bevonása a fejlesztésbe	Diverzitás, mint érték szemlélete	Pedagógiai innovációk, inkluzív pedagógiai módszertan	Inkluzív értékelés	Inkluzív tanulási környezet
Fox-Jensen, 2021	x			x	x	x	x
Gillian- Daniel et al., 2020	x			x	x		x
Márquez & Melero- Aguilar, 2022		x	x	x	x	x	
Reupert et al., 2010		x		x	x	x	
Svendby, 2020		x	x	x	x	x	x
Savvidou, 2011		x	x	x	x	x	x
Kendall, 2017		x	x				x
Hye Jin Park et al., 2012	x		x	x	x	x	
Murray et al., 2014	x	x	x		x	x	
Moriña & Orozco, 2022		x	x	x	x	x	x

1. táblázat: Az oktatói gyakorlatról és támogatásról szóló cikkek táblázatos összefoglalása

Összegzés

Jelen kutatásban a hallgatók tanulási lehetőségeit, támogatásuk rendszerét és az oktatók gyakorlatát vizsgáltuk a nemzetközi gyakorlatban az inkluzív oktatás tükrében. A szakirodalmi feltárás során olyan nemzetközi intézményi és oktatói gyakorlatokat, empirikus kutatásokat gyűjtöttünk össze, melyek a fogyatékossgal élő hallgatók támogatására és oktatására irányultak, képzéseket mutattak be a témában. Elemzési szempont volt az inkluzív felsőoktatási intézményi gyakorlat jelenléte, hogy milyen formában támogatják és készítik fel az oktatókat az inkluzív pedagógia területén. Emellett vizsgáltuk, hogy amennyiben nem elérhető intézményi szintű támogatás, úgy az oktatók milyen forrásokat használnak fel az információgyűjtésre, saját képzésükre, milyen szereplőkhöz fordulnak segítségért, és milyen inkluzív gyakorlatot alakítanak ki.

A szakirodalom az inkluzív felsőoktatás megteremtése érdekében hangsúlyozza a teljes intézményre kiterjedő szemlélet kialakítását, és minden résztvevő bevonását ebbe a folyamatba. Az oktatók felkészítésére és támogatására fokozott figyelmet kell a felsőoktatási intézményeknek fordítaniuk, azonban a szakirodalmifeltárás azt mutatja, hogy az oktatók kevés támogatást kapnak. Mégis, az ő szerepük kiemelkedően fontos (Baker et al.,

2012), mivel a fogyatékossgal élő hallgatók az oktatókkal állnak szoros kapcsolatban tanulmányaik során (Becker & Palladino, 2016).

Az első elemzési szempontot vizsgálva, a vizsgált kutatások alapján az inkluzív felsőoktatás sikerességéhez szükség van komplex intézményi szintű támogatásra, mely a fogyatékossgal élő hallgatók támogatása mellett kiterjed az oktatók szakmai támogatására is. Azok az intézmények, amelyek foglalkoznak a kérdéssel, felmérést végeznek, azonosítják az oktatók igényeit, szükségleteit, és olyan képzéseket szerveznek számukra, amelyek támogatják őket inkluzív pedagógiai gyakorlatuk kialakításában. Ehhez egyfelől szükséges a tájékoztatás a fogyatékossgal típusokról és az azokhoz kapcsolódó speciális képzési igényekről, másfelől az adott intézményben elérhető támogatások rendszeréről, az adható kedvezményekről és mentességekről. A bemutatott nemzetközi jó gyakorlatokból az is kiderül, hogy azok a képzések a leghatékonyabbak, amelyeket több területről érkező szakember kooperációban szervez, és a képzés végeztével teret adnak szakmai közösség létrehozására. Ezek a tanulóközösségek az oktatók számára lehetőséget nyújtanak a tudásmegosztásra és gyakorlatuk továbbadására.

A másik elemzési szempont, az oktatói szerep és gyakorlat feltárása során bemutatásra került a pedagógiai gyakorlat sokszínűsége, komplexitása, amely folyamatos fejlődést igényel rugalmasan és inkluzív szemlélettel reagálva a hallgatói igényekre. Azok az oktatók, akiknek nincs lehetőségük szervezett formában képzésen részt venni, egyéni úton fejlesztik szakmai tevékenységüket. Konzultáltak és információt gyűjtöttek az intézményük fogyatékosügyi szakértőjével, akár külsős érdekvédelmi szervezetek szakembereivel, illetve támaszkodtak kollégáik tudására és tapasztalataira is, illetve megkérdezték az érintett fogyatékossgal élő hallgatókat is a nehézségeikről, szükségleteikről, és igyekeztek olyan megoldási lehetőségeket ajánlani, melyek megfeleltek az intézmény és a hallgató számára is.

Az oktatók akkor értek el sikereket az inkluzív pedagógia területén, amikor valamilyen módon tudást szereztek a témában, ezt szervezett formában vagy akár egyénileg tették. Ennek a tudásnak a birtokában fejlesztették tovább tanítási módszereiket, a változásokat pedig kommunikálták a hallgatók felé, illetve lehetőséget biztosítottak, hogy a hallgatók alakíthassanak saját oktatásukon. A hallgatói diverzitásra előnyként kezdték tekinteni, és kihasználták az ebben rejlő lehetőségeket, és a hallgatói csoportokat is erre biztatták. Továbbá előtérbe helyezték az inkluzív szemléletet munkájuk minden területén, amivel hatással voltak kollégáikra és a szervezeti kultúrára, amelyben dolgoztak.

A vizsgált kutatások tanulságai alapján az inkluzív felsőoktatás kialakításához, erősítéséhez szükséges:

- a befogadó intézményi szemlélet kialakítása és az attitűdformálás,
- a közösség minden tagjának bevonása,
- a komplex intézményi támogatás, a felsőoktatási intézmény dolgozóinak, hallgatóinak és oktatóinak felkészítése és támogatása,
- szakmai képzések biztosítása az oktatók számára, és ehhez kötődő tudásmegosztó közösségek szervezése,
- teammunka és szakértői támogatás biztosítása,
- inkluzív pedagógiai módszerek alkalmazása, inkluzív tanulási környezet kialakítása,
- a fogyatékossgal élő hallgatók bevonása az oktatásba.

Hazánkban a fogyatékosügyi szakemberek és az oktatók elkötelezetten dolgoznak a fogyatékossgal élő hallgatók támogatásán, az inkluzív pedagógiai módszerek beépülésén a felsőoktatásba, az intézményi szintű szemléletformálásra viszont kevés idő és erőforrás biztosított számukra. Jelen cikkben bemutatott nemzetközi kitekintés és gyakorlat segítséget nyújthat az oktatók számára, akik fogyatékossgal élő hallgatókat oktatnak, és motiváltak tudásukat bővíteni az inkluzív pedagógiai területén. Emellett célunk volt bemutatni, hogy az ink-

luzív pedagógia tanulható és fejleszthető, segíti az oktatói gyakorlatot és a hallgatói tanulást egyaránt. Végül tanulmányunk a nemzetközi térben megjelenő sikeres szakmai képzések, tréningek bemutatásával inspirációt nyújthat a felsőoktatási intézmények számára, hogy hasonló felkészítő eseményeket szervezzenek, és ezzel támogassák az oktatók munkáját.

Irodalom

- Alfi, H., Budiyo, B., Mudjito, M. & Supriyanto, S. (2022). Inspiring Leadership: Values in Building the Excellent Inclusive Higher Education. *European Journal of Educational Research*, 11(3), 1475–1485. <https://doi.org/10.12973/eu-jer.11.3.1475>
- Baker, K. Q., Boland, K. & Nowik, C. M. (2012). A Campus Survey of Faculty and Student Perceptions of Persons with Disabilities. *Journal of Postsecondary Education & Disability*, 25(4), 309–329.
- Becker, S. & Palladino, J. (2016). Assessing Faculty Perspectives About Teaching and Working with Students with Disabilities. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 29(1), 65–82.
- Claeys-Kulik, A.-L., Jørgensen, T. E. & Stöber, H. (n.d.). *Diversity, Equity and Inclusion in European Higher Education Institutions*.
- Cotán, A., Aguirre, A., Morgado, B. & Melero, N. (2021). Methodological Strategies of Faculty Members: Moving toward Inclusive Pedagogy in Higher Education. *Sustainability*, 13(6), 3031. <https://doi.org/10.3390/su13063031>
- Eötvös Loránd Tudományegyetem. (2023). Az ELTE szolgáltatásai speciális szükségletű hallgatók számára. Tájékoztató oktatók és egyetemi munkatársak számára. Az ELTE Speciális Hallgatói Ügyeket Támogató Iroda kiadványa. Elérhető: oktatói tájékoztató_SHÜTI.pdf (elte.hu) Utolsó megtekintés: 2023. 11. 17.
- Fox-Jensen, E. A. (2021). Widening Participation and Inclusion in Higher Education. *Project: Pedagogy in Higher Education*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.31039.43689/1>
- Gillian-Daniel, D. L., Petty, E. M., Schmid, M. E., Stahr, A. & Raymond, N. C. (2020). Addressing Biases in Health Care by Promoting Inclusive Teaching Practices Among Faculty in Health Professions Education Programs: “Learning to Say the Right Words at the Right Time”. *New Directions for Teaching and Learning*, 2020(162), 123–133. <https://doi.org/10.1002/tl.20397>
- Guzzardo, M. T., Khosla, N., Adams, A. L., Bussmann, J. D., Engelman, A., Ingraham, N., Gamba, R., Jones-Bey, A., Moore, M. D., Toosi, N. R. & Taylor, S. (2021). “The Ones that Care Make all the Difference”: Perspectives on Student-Faculty Relationships. *Innovative Higher Education*, 46(1), 41–58. <https://doi.org/10.1007/s10755-020-09522-w>
- Kendall, L. (2017). Supporting students with disabilities within a UK university: Lecturer perspectives. *Innovations in Education and Teaching International*, 1–10. <https://doi.org/10.1080/14703297.2017.1299630>
- Márquez, C. & Melero-Aguilar, N. (2022). What are their thoughts about inclusion? Beliefs of faculty members about inclusive education. *Higher Education*, 83(4), 829–844. <https://doi.org/10.1007/s10734-021-00706-7>
- Molina, V. M., Perera Rodríguez, V. H., Melero Aguilar, N., Cotán Fernández, A. & Moriña, A. (2016). THE ROLE OF LECTURERS AND INCLUSIVE EDUCATION. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 16, 1046–1049. <https://doi.org/10.1111/1471-3802.12361>
- Moriña, A. & Orozco, I. (2022). Portrait of an inclusive lecturer: Professional and personal attributes. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/13511610.2022.2070133>
- Mortimore, T. (2013). Dyslexia in higher education: Creating a fully inclusive institution: Dyslexia in Higher Education. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 13(1), 38–47. <https://doi.org/10.1111/j.1471-3802.2012.01231.x>
- Munn, Z., Peters, M. D. J., Stern, C., Tufanaru, C., McArthur, A. & Aromataris, E. (2018). Systematic review or scoping review? Guidance for authors when choosing between a systematic or scoping review approach. *BMC Medical Research Methodology*, 18(1), 143. <https://doi.org/10.1186/s12874-018-0611-x>

- Murray, C., Lombardi, A., Seely, J. R. & Gerdes, H. (2014). Effects of an Intensive Disability-Focused Training Experience on University Faculty Self-Efficacy. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 27(2), 179–193.
- Mytkowicz, P. & Goss, D. (2012). Students' Perceptions of a Postsecondary LD/ADHD Support Program. *Journal of Postsecondary Education & Disability*, 25(4), 345–361.
- Papp, G. (2012). Az integráció, inklúzió fogalmak tartalmi elemzése gyógypedagógiai megközelítésben nemzetközi és magyar szintén. *Gyógypedagógiai szemle*, 40(4), 295–304.
- Park, H. J., Roberts, K. D. & Stodden, R. (2012). Faculty Perspectives on Professional Development to Improve Efficacy When Teaching Students with Disabilities. *Journal of Postsecondary Education & Disability*, 25(4), 377–383.
- Perlusz, A. (2021). Az inkluzív intézményvezetés és az inkluzív nevelés-oktatás összefüggései. *Educatio*, 29(3), 350–362. <https://doi.org/10.1556/2063.29.2020.3.2>
- Peters, M. D. J., Marnie, C., Colquhoun, H., Garritty, C. M., Hempel, S., Horsley, T., Langlois, E. V., Lillie, E., O'Brien, K. K., Tunçalp, Özge, Wilson, M. G., Zarin, W. & Tricco, A. C. (2021). Scoping reviews: Reinforcing and advancing the methodology and application. *Systematic Reviews*, 10(1), 263. <https://doi.org/10.1186/s13643-021-01821-3>
- Polo Sánchez, M. T., Fernández Cabezas, M. & Fernández Jiménez, C. (2021). Factores para potenciar el desarrollo de comunidades universitarias inclusivas: Ideas, creencias y actitudes del profesorado universitario hacia la discapacidad. *Anales de Psicología*, 37(3), 541–548. <https://doi.org/10.6018/analesps.334951>
- Reupert, A., Hemmings, B. & Connors, J. (2010). Do We Practice What We Preach? The Teaching Practices of Inclusive Educators in Tertiary Settings. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 22(2), 120–132.
- Santos, S. B. D. L., Kupczynski, L. & Mundy, M.-A. (2019). Determining Academic Success in Students with Disabilities in Higher Education. *International Journal of Higher Education*, 8(2), 16. <https://doi.org/10.5430/ijhe.v8n2p16>
- Savvidou, C. (2011). Exploring teachers' narratives of inclusive practice in higher education. *Teacher Development*, 15(1), 53–67. <https://doi.org/10.1080/13664530.2011.555224>
- Shine, D. & Stefanou, C. (2022). Creating the Inclusive Higher Education Classroom for Students with Disabilities: The Role of Attitude and Confidence Among University Faculty. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 33(2), 216–224.
- Stentiford, L. & Koutsouris, G. (2021). What are inclusive pedagogies in higher education? A systematic scoping review. *Studies in Higher Education*, 46(11), 2245–2261. <https://doi.org/10.1080/03075079.2020.1716322>
- Svendby, R. (2020). Lecturers' Teaching Experiences with Invisibly Disabled Students in Higher Education: Connecting and Aiming at Inclusion. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 22(1), 275–284. <https://doi.org/10.16993/sjdr.712>
- Toutain, C. (2019). Barriers to Accommodations for Students with Disabilities in Higher Education: A Literature Review. *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 32(3), 297–310.
- Varga, A., Vitéz, K., Orsós, I., Fodor, B. & Horváth, G. (2021). Diverzitás és inklúzió a felsőoktatásban. *Educatio*, 29, 449–464. <https://doi.org/10.1556/2063.29.2020.3.8>

More than Teaching, the Inclusive Practice of Lecturers in Higher Education

Inclusive higher education and inclusive pedagogical methods are increasingly researched topics in higher education. However, little research is focused on the tasks and learning opportunities of lecturers and the presentation of their side. This article is an analytical overview and theoretical work based on international literature, which approaches the practice of lecturers working in higher education from the inclusion perspective. It validates the role and practice of lecturers in the success of inclusive education and the preparation of the lecturers for this work. Analytical aspects were the approach of inclusive higher education, support for students with disabilities, and institutional and teaching solutions based on international literature. While collecting resources, we relied on the EBSCO and ERIC databases. A selection criterion was that the articles were published after 2010 and that they reported empirical research. Based on an analytical review of the international literature, institutional continuing education is organised for lecturers to create inclusive higher education, which supports the work of lecturers when teaching students with disabilities. Also, they make a professional community. In cases where such training is unavailable, lecturers rely on their creativity, turn to their colleagues and disability experts for professional help, and involve the students with disabilities in shaping their learning process.

Keywords: inclusive higher education, inclusive lecturer, students with disabilities